

ADRIAN IONIȚĂ, *Spațiul dintre Carpații Meridionali și Dunărea Inferioară în secolele XI–XIII*, Editura Academiei Române, București, 2005, 228 p.

Sintagma „mileniul întunecat”, prin care se desemnează prelungita epocă a marilor migrații din spațiul carpatodunărean, își păstrează în mare parte accepțiunea inițială, în pofida eforturilor persuasive de sporire a arsenalului informațional asumate în ultimele decenii de istoricii și arheologii români, secondați aleatoriu și de cercetători de pe alte meridiane. Cele mai multe aspecte ale devenirii istorice a românilor din primele secole ale mileniului II continuă să rămână insuficient cunoscute, generând controverse insolubile și menținerea unor concepte lipsite de contururi limpezi și stabile. Din păcate izvoarele narative și diplomatice sunt puțin numeroase și nu întotdeauna explicite, iar posibilitatea detectării unor surse noi de reală consistență rămâne în mare parte iluzorie.

În aceste circumstanțe, singurul domeniu ce este în măsură să furnizeze informații bogate și substanțiale rămâne cel al arheologiei, de la care se așteaptă un plus de rigoare metodologică și o implicare mai complexă, dar și mai dinamică, în sfera valorificării materialelor colectate. Până în prezent arheologia medievală românească nu s-a ridicat în ceea ce privește performanțele la nivelul preistoriei, cu toate progresele notabile făcute în ultimele decenii, în consonanță parțială cu acelea de pe plan european.

Pe de altă parte, nu toate regiunile românești s-au bucurat până în prezent de prospectări similare în privința anvergurii, după cum nici valorificarea rezultatelor săpăturilor nu a purtat pecetea uniformizării. Din acest punct de vedere teritoriul cuprins între versanții Carpaților Meridionali și Dunăre nu se află într-o postură privilegiată comparativ cu celelalte regiuni românești, care au

beneficiat de săpături mai ample, de cercetări de suprafață mai intensive, de studii exegetice mai numeroase.

Sesizând această carență, Adrian Ioniță, cercetător științific la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, și-a asumat responsabilitatea de a răspunde unei reale cerințe istoriografice printr-o lucrare monografică dedicată teritoriului delimitat de hotarele viitorului stat al Țării Românești, prospectând analitic principalele aspecte legate de evoluția societății locale în veacurile ce au premers momentului creării organismului statal de sine stătător, demers al cărui nucleu primar a îmbrăcat forma unei teze de doctorat, finalizată în anul 2001 sub competența îndrumare a profesorului Șerban Papacostea, membru corespondent al Academiei Române, fără îndoială specialistul cel mai autorizat al perioadei. Domnia sa este, de altfel, semnatarul *prefetei* volumului, în care se evidențiază tenacitatea autorului de a-și spori zestrea documentară (p. 7). Experiența de șantier destul de vastă a lui Adrian Ioniță, ca și colaborarea fructuoasă cu regretatul Radu Popa, au contribuit la familiarizarea sa cu o problematică de indubitabilă dificultate, ce reclamă în egală măsură cunoașterea surselor narative și a celor arheologice.

Pe lângă colecționarea acestor izvoare, autorul a investigat în amănunțime o bogată și diversă literatură de specialitate aferentă perioadei, fiind receptiv nu numai la reperele bibliografice românești, ci și la acelea din țările învecinate. A rezultat o lucrare densă atât în ceea ce privește documentația, cât și a interpretărilor.

Structura sumarului ni se pare în general adecvată, dar anumite mici restrucurări poate ar fi fost totuși oportune în privința conținutului și al denumirii subcapitolelor. Întrucât monografia nu s-a limitat numai la o retrospectivă din perspectiva săpăturilor, subcapitolul dedicat istoriografiei (p. 12–13) considerăm că ar fi trebuit să trateze în amănunțime nu doar raportul arheologilor, ci și acela al istoricilor, atât al autorilor care au elaborat sinteze de anvergură, precum A. D. Xenopol, N. Iorga și C. C. Giurescu, cât și al celor cărora le datorăm studii speciale: D. Onciul, Șt. Ștefănescu, S. Iosipescu, I. Căndea etc.

Din utila expunere asupra istoriografiei rezultă cât de păgubitoare pentru știință au fost săpăturile întreprinse de nespecialiști, care au distrus iremediabil vestigii de valoare unică, dar și nevalorificarea operativă a rezultatelor săpăturilor de amploare, ceea ce a condus la pierderea observațiilor stratigrafice și de altă natură, cu cortegiul de consecințe de rigoare. Aceste realități incalificabile, din păcate proliferate la scară largă, în lipsa unei legislații ferme, dar și a responsabilității profesionale, l-au frustrat adesea pe autor de posibilitatea de a dispune de date concludente asupra unor monumente de referință. Fără să se lase descurajat și descumpănit de asemenea anomaliile, autorul s-a străduit să se edifice în privința problemelor controversate, adoptând, atunci când s-a impus, atitudini circumstanțiate sau prudente.

Pentru înțelegerea specificului evoluției societății locale din arealul geografic delimitat de Carpații Meridionali și cursul Dunării s-a întreprins un amplu excurs asupra evoluției politice a zonei, evenimentele fiind prezentate în derularea lor la scară continentală, ceea ce le potențează relevanța. În această perspectivă s-a urmărit implicarea în disputele militare din zonă a Imperiului bizantin, a Regatului Arpadian și Angevin, a Țaratului bulgar și a triburilor turcice și mongole, creionându-se un tablou complex al regiunii de la Dunărea de Jos, spațiu de interferențe culturale, confesionale și politice diverse.

Recompunerea ambiantei politice s-a realizat apelându-se cu prioritate la mărturiile cronicărești, supuse unor analize nuanțate. Față de câteva aprecieri de amănunt avem însă anumite rezerve: nordul Peninsulei Balcanice nu a fost pierdut de Bizanț în 681, când pătrund protobulgarii (p. 21), ci încă în primii ani ai secolului al VII-lea, ca urmare a revărsării slavilor; „istoria politică nord-dunăreană a pecenegilor” nu ia sfârșit în 1086 (p. 30), căci ei continuă să fie menționați îndeosebi în letopisețele vechi rusești și după această dată; printre cei ce au invadat Imperiul bizantin în anul 1122 s-au numărat cu siguranță și pecenegii, participarea la expediție a triburilor cumane (p. 27) fiind incertă; pretinsul caracter itinerant al „pseudoepiscopilor” atestați în 1234 (p. 33) nu ni se pare suficient de motivată etc. Asemenea mici inadvertențe nu perturbă din fericire reconstituirea de ansamblu, care este realizată cu competență și discernământ critic.

Partea cea mai extinsă a volumului își are eșafodajul informativ în materialul arheologic, supus unei amănunțite și pertinente prospectări, pe baza sa schițându-se considerații de substanță privind caracteristicile așezărilor, construcțiilor

de cult, dar și ale riturilor și ritualurilor funerare, autorul înfățișând propriile argumente privind încadrarea cronologică și etnico-culturală a necropolelor și a mormintelor izolate, având drept reper analogiile cu complexe arheologice bine datate din arealul înconjurător.

Capitolul intitulat „Analiza informației arheologice” ar fi fost mai potrivit să conțină în partea sa incipientă referirile asupra uneltelor și armelor, care sunt obiecte ce definesc preocupările primordiale ale societății, și nu cele asupra ceramicii, care, chiar dacă are ponderea cea mai mare în inventarul arheologic, deținea un rol subsidiar pentru evoluția comunităților umane. În ceea ce privește tratarea diferitelor categorii de obiecte, aceasta s-a realizat în mod corespunzător, apelându-se la numeroase și diverse analogii, recoltate dintr-un areal extins, ceea ce sporește credibilitatea precizărilor asupra originii și răspândirii lor.

Quantificarea amănunțită a întregului material numismatic a permis considerații de cert interes relativ la direcționarea raporturilor comerciale, înrândite pregnant și de factorii politici ai epocii. Lucrarea este prevăzută cu un consistent catalog al tuturor descoperirilor arheologice și numismatice (p. 117–146), realizat după criterii metodologice specifice, acesta permițând verificarea operativă a aprecierilor formulate în capitolele anterioare. Catalogul face dovada marilor eforturi depuse de autor pentru adunarea și clasarea tuturor vestigiilor arheologice din Muntenia și Oltenia. Inventarierea lor detaliată este în măsură să confere greutate considerațiilor privind viața materială și spirituală din secolele XI–XIII.

Volumul este însoțit și de un bogat material ilustrativ, menit, de asemenea să sprijine aprecierile din textul propriu-zis (fig. 1–56, p. 173–228). O parte a acestui material a fost preluat de la cei ce l-au precedat în preocupări, iar o altă parte valorifică propriile cercetări de la Dridu-„Metereze”, punct de o deosebită însemnătate pentru realitățile arheologice din Câmpia Muntenă. De asemenea, monografia beneficiază de un rezumat în limba engleză, tradus de arheologul berlinez Nikolaus Boroffka.

În ansamblu, se poate aprecia că Adrian Ioniță a întocmit o lucrare de reală utilitate pentru clarificarea evoluției societății locale și pentru raporturile ei cu migrații într-o perioadă de acută instabilitate demografică și politică. Bazată pe o amplă documentație arheologică, reunită în integralitatea ei și încadrată în mod corespunzător din punct de vedere cronologic, opus-ul are și meritul de a fi încercat o coroborare coerentă a sa cu sursele narative, diplomatice și de altă natură.

Lucrarea încununează eforturile tenace ale autorului ei din ultimii ani, eforturi materializate în mai multe studii de valoare, inserate în diverse periodice de profil, care au probat valențele sale de cercetător, ce și-a dobândit, de altfel, recunoașterea colegilor de breaslă, profilându-l printre cei mai hăruiți reprezentanți ai tinerei generații de arheologi, descătușată de precepte desuete și receptivă la metodologiile noi de cercetare, la investigațiile cu un spectru interdisciplinar cuprinzător, cu propensiune spre analize plurifațetate, cu larg orizont pe plan sincron și diacronic.

VICTOR SPINEI